

RESİMLİ HİKÂYE KİTAPLARINDA SÖZEL MİZAH UNSURLARI***VERBAL HUMOROUS ELEMENTS IN PICTURE STORY BOOKS****Rabia DİRİCAN** - Hatice BEKİR*** - Vedat BAYRAKTAR******

ÖZ: Araştırmada, Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli hikâye kitaplarındaki sözel mizah unsurlarının okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygunluğunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Mizahın merak uyandırıcı doğası, çocuk gelişimine katkısı ve bu konudaki araştırmaların yetersizliği bu çalışmayı önemli hale getirmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel desende planlanan çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2008-2018 yılları arasında yayınlanan mizah içerikli 67 adet Türkçe resimli çocuk kitabından oluşmaktadır. Araştırmada veriler “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” kullanılarak elde edilmiştir. Bu form görsel mizah, sözel mizah ve durumsal mizah olmak üzere üç alt boyut ve toplam 45 maddeden oluşmaktadır. Bu araştırmada resimli hikâye kitapları yalnızca sözel açıdan incelendiği için sadece formun yirmi kategoriden oluşan sözel mizah unsuru alt boyutu kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre; incelenen resimli hikâye kitaplarında okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun sözel mizah unsurlarına yoğunlaşıldığı tespit edilmiştir. Bazı resimli hikâye kitaplarında ise kısmen de olsa okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun olmayan yedi yaş ve üstü çocukların mizah gelişimine uygun olan sözel mizah unsurlarına yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, çocuk edebiyatı, resimli hikâye kitabı, sözel mizah.

ABSTRACT: *It was aimed with the current study to investigate the suitability of the verbal humour elements in the picture story books written by Turkish writers to the humour development of preschool students. The evocative nature of humour its contribution to child development and the lack of researches in this field make the study significant. In the study which was planned in descriptive design out of qualitative research methods, document analysis was used. The working group of the study was made up of 67 picture story books with a humorous content in Turkish language written between the years 2008 and 2018. The data in the research was obtained using “The Investigation Form of the Humorous Content Taking Place in the Picture Books for Children”. This form was made up of three sub-dimensions as visual humour, verbal humour and casual humour, 45 items in total. As the picture story books were just*

* Bu çalışma, 19-22.06.2019 tarihleri arasında Ankara’da düzenlenen 6. *International Eurasian Educational Research Congress* adlı etkinlikte sunulan bildirinin gözden geçirilmiş şeklidir.

** Dr. – Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Eğitimi Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı / Ankara – rabiadirican@gmail.com (ORCID ID: 0000-0002-3851-5726)

*** Doç. Dr. – Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Eğitimi Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı / Ankara – hsismsekbekir@gmail.com (ORCID ID: 0000-0002-9728-8877)

**** Dr. – Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Eğitimi Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı / Ankara – vbayraktar75@gmail.com (ORCID ID: 0000-0003-1076-4736)

investigated verbally in the current study, only the verbal humour element which was made up of twenty categories in the form was used. Depending on the results of the research, it was found that preschool period children focused on verbal humour elements in the picture story books suitable for their humorous developments. In some picture story books, it was partly found that some verbal humour elements suitable for the humorous development of children at the age of seven and over, which is not suitable for the humour development of preschool students were given.

Keywords: Children, children's literature, picture story book, verbal humor.

Giriş

Yaygın kullanımda “gülmece” olarak tanımlanan mizah, günlük iletişimde büyük öneme sahip evrensel bir insan faaliyetidir. Modern dünyada gittikçe artan stres durumlarıyla baş etme, kendini ifade etme ve insanlarla iletişimi kolaylaştırmada önemli bir faktördür. Mizah ile ilgili yapılan çalışmalar mizahın çok disiplinli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Fenoglio ve Georgeon, 2000). Tıptan fizyolojiye, pedagojiden antropolojiye, psikolojiden sosyolojiye pek çok alanda onlarca faydasına değinilen mizahın tarih için bir araştırma konusu olduğu, felsefede bir düşünme alanı yarattığı ve edebiyatta ayrı bir tür olarak yerini bulduğu görülmektedir. Günlük yaşamda ise insanların mizah duygusuna sahip olup olmadıklarından bahsedilmekte ve toplum içinde nelere, ne derecede güldükleri dikkat çeken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mizah duygusunun toplumlara ve çağlara göre çeşitlilik göstermesi, gülünen şeyin nitelik ve niceliğinde farklılaşmalar görülmesi tahmin edilen bir durumdur. Şakalar, karikatürler, fıkralar ve komik olaylardaki mizahi unsurlar başlı başına bir inceleme konusu iken edebi metinlerin içerisine gömülü mizah unsurları da önemli görülmektedir. “Nasıl gülüyoruz? Nelere gülüyoruz? Toplumların gülünç bulduğu olaylar arasında bir farklılaşma var mı?” gibi sorular, gülmenin aslında toplumsal bir mesele olduğunu ima etmektedir. İnsan ruhundan istemsizce boşalan bir tepki olan gülme, tatlı duyguların bir ifadesi olabileceği gibi aynı zamanda insanları birbirine bağlayan bir fonksiyona da sahiptir. Toplumların, psikolojik rahatsızlıkları olan bireyler dışında, çoğunlukla benzer şeylere güldükleri görülmektedir. Bu da insanların birbirlerine yakınlaşmasını sağlamaktadır.

“Gülünçün bütün topluluklarda salgın bir tesir yapması dinleyenler arasında müşterek fikir tedaileri, müşterek kıymet ve adetler, müşterek düşünce ve duygular olmasından geliyor. Bir topluluk veya bir cemiyette gülünç olan bir şeyin diğer bir cemiyette aynı derecede güldürücü bir tesir yapmaması -Bergson'un dediği gibi- her cemiyette kültür, ahlak, adet, düşünce ve fikir tedailerinin hususiliklerinden gelen başkılıkların bulunmasındandır” (Bayraktar ve Tek, 2015). Türk pedagoğ Mustafa Şekip Tunç'un bu sözlerinden anlaşılacağı üzere gülünçlük, topluma özgüdür ve bir milletin güldüğü bir şey, başka bir millet için gülünç olmayabilir.

Gülmek, yalnızca bir toplumsallaşma aracı değil aynı zamanda insani bir vasıftır. Çocuk, bir insan numunesidir ve insanın en bozulmamış hali, saf doğası çocuktan yansımaktadır. Gülmenin insani bir vasıf olduğu gerçeği ile düşünüldüğünde sağlıklı gelişim gösteren bir çocuk gülmeye her an hazırdır ve pek çok şeyi gülünç bulabilmektedir. Hatta bir grup çocuk içerisinde bulunan çocuklardan biri bir şeye güldüğünde diğer çocukların da -gülünç bulmasalar dahi- gülme eğiliminde oldukları görülmektedir. Tüm bu davranışlar insanı gülünçlük meselesi üzerinde düşünmeye sevk etmektedir. Bir çocuk için gülünçlük, komik sözlerden resimlere, birinin takılıp düşmesinden çizgi film kahramanlarına, palyaçolardan şakalara, kukla oyunlarından fıkralara kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Şüphesiz bu yelpazeye okul öncesi dönem çocukları için yazılmış “resimli hikâye kitapları” da dâhildir. Gülünçlük, hikâye kitaplarında ortaya konulduğunda “mizah” adını alır. Mizahın, TDK (Türk Dil Kurumu, 2019)’da “gülmece” sözcüğüyle eş anlamlı olarak kullanıldığı gülmecenin ise “eğlendirme, güldürme ve bir kişinin davranışına incitmeden takılma amacı taşıyan ince alay, mizah, humor” ve “gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü, mizah, ironi” olarak tanımlandığı görülmektedir. McGhee’ye (2013) ise mizahı “uyuşmaz olay, durum veya fikirlerin gülünç veya absürt bir biçimde verilmesi” olarak tanımlamıştır. Bir başka tanımda mizah, Ruch (1998) tarafından “Günlük yaşamın kendisine veya eksikliklerine ironi, taşlama, nükte vb. aracılığıyla gülebilmek” olarak tanımlanmaktadır. Fenoglio ve Georgeon (2000) ise “Gerçekliğin bazı yönlerini gülünç, tuhaf ya da saçma niteliğini, güldürücü bir biçimde öne çıkarmaya çalışan düşünce biçimi” olarak ifade etmiştir. Görüldüğü gibi mizahla ilgili birçok farklı tanım olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan tanımlara bakıldığında ortak nokta mizahın, bilişsel süreçlere bağlı olarak insanlar tarafından komik olarak algılanan ve başkalarını güldürme amacıyla söylenen veya yapılan her şeye atıfta bulunan bir terim olarak görülmesidir. Alan yazında mizah, zihinsel, duygusal, sosyal ve davranışsal unsurları içeren ve psikolojik yönü olan karmaşık bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Mizahın bireye hoşnutluk verdiği ve genellikle insanları güldürdüğü konusunda da birleşildiği görülmektedir. Burada mizah ile gülmeyi ayırt etmek gerekmektedir. Ayrıca, mizah ve gülme birbiriyle ilişkilidir fakat birbirlerinin yerine kullanılması doğru değildir. Gülme bir reflekstir. Mizah sonucunda gülme eylemi ortaya çıkmaktadır. Her gülme eylemi mizaha bağlı değildir ve her mizahi durumda kişi gülmeyebilir. Mizah gülmeden daha karmaşıktır, belli bir bilişsel kapasite gerektir. Gülme eylemi ise ileri düzey bilişsel bir kapasite gerektirmez (Mireault ve Reddy 2016).

Bireylerin mizah gelişiminin bebeklik döneminden itibaren gelişmeye başladığı belirtilmektedir (Mireault ve Reddy, 2016). Bebekler yaklaşık dört aylıkken diğer insanların eylemlerine yanıt olarak gülmeye başlamaktadırlar (Martin, 2006). Örneğin, beş aylık bir bebeğin karnına üfleme gibi dokunsal uyarımlar, sekiz aylık bir bebeğin yetişkinin bir şeyin

arkasına saklanıp birden ortaya çıkması, bir yaındaki bebeğe yetişkinin “incinen” parmağına bakıp ağlarmış gibi yapması bebeği gldrebilmektedir (Gander ve Gardiner, 2015:355). Ama McGhee’ye göre gerçek mizah ikinci yılda çocuğun sembolik düşünmeye (mış gibi) başlamasıyla bařladđđnı savunmaktadır ve mizah gelişiminin bilişsel gelişimle paralel bir sıra izlediği belirtmektedir (McGhee, 2013; Semrud ve Glass, 2010).

Çocuğun mizah gelişimine dair iki temel görüş bulunmaktadır (Pala ve Gönen, 2018). Bu alışmada McGhee’nin mizah gelişim kuramı temel alınmıştır. McGhee 1979 yılında yaptığı boylamsal araştırmalar neticesinde kişilerde mizah gelişimi üzerine kapsamlı bir kuram geliştirmiştir. Çocuğun bilişsel ve dil gelişimine paralel olarak, mizahı üretme ve takdir etme kapasitesinin de geliştiğini belirtmiştir. Bu beceriler geliştikçe de ocuk ironi gibi daha üst düzey mizah becerileri kazanmaya başlamaktadır. Mizahın temelinde uyumazlık olduğu belirtilmektedir (McGhee, 2013). Mizah üzerinde çalışan diğer araştırmacılar da ocukların McGhee’nin olay ve durumlar arasındaki uyumazlıkları anlayabilmesinin bilişsel beceriler ile ilgili olduğunu kabul etmektedir (Sautham, 2005). McGhee, geliştirdiği mizah kuramında bilişsel gelişime paralel olarak dört mizah gelişimi aşaması önermiştir (Gander ve Gardiner, 2015; MacGhee, 2013; Sautham, 2005).

Birinci Aşama (18-20 ay): “Nesnelere Karşı Tutarsız Davranışlar Aşaması”dır ve Piaget’in “Duyu Motor Dönemi”ne denk gelmektedir. Bebekler mobil türden oyuncakları veya nesnelere eline alır, tutma, sallama ve atma gibi alıştırma oyunları oynarlar. Bebekler yaptıklarından zevk aldıkları için de bu hareketleri tekrarlamaktadırlar. Bu durum bebekleri eğlendirmektedir. Bu dönemde çocuklar sürpriz durumlar karşısında glmektedirler. Örneğin yetişkinlerin çocuklarla oynadıkları “Ce Eee Oyunları” buna örnek olarak verilebilir (Pala ve Gönen, 2018). Bu evre aynı zamanda bebeklerin bağlanma davranışlarının ortaya ıktđđ evredir ve bebeklerin ilk mizah tepkileri de yetişkinlerle olan etkileşimleri sonucunda gelişmektedir (McGhee, 2013). Çocuğun mikro sistemindeki (anne, baba, kardeş vb.) kişiler mizahtan zevk alıyorsa ve çocuğun yaptığı komik davranışlara gülme tepkisi veriyor ve destekliyorsa çocuğun da mizahtan zevk alması ve gelecek yaşamında mizaha yer vermesi daha muhtemeldir (Gander ve Gardiner, 2015).

İkinci Aşama (20-24 ay): “Nesnelerin ve Olayların Tutarsız Olarak Adlandırılması Aşaması”dır ve Piaget’in “Duyu Motor Dönemi”ne karşılık gelmektedir. Çocuğun bu dönemde dil becerilerinin (sözcük daęarcđđ gibi) gelişmesiyle birlikte ocuk kendisini ve çevresindeki diğer kişileri eğlendirmek için bu becerilerini kullanmaya başlar. Bu evrede en yaygın mizah becerisi tanđđk nesnelere, durumlara ve olaylara gerçeğe uygun olmayan adlar takmaktan oluşmaktadır. Örneğin, ocuklar bu evrede “kediye köpek”, “ele ayak”, “göze burun” demekten hoşlanmaktadır.

Uyuşmazlık oluşturan saçma sözcük ve aptalca kafiyeler oluşturma gibi cümle yapılarını kullanmaya başlamaktadır (Martin, 2006; McGhee, 2013).

Üçüncü Aşama (2-7 yaş): “Kavramsal Tutarsızlık Aşamasıdır” ve Piaget’in “İşlem Öncesi Dönemi”ne denk gelmektedir. Çocuğun dil ve bilişsel gelişimine paralel olarak; çocuk artık bu evrede kendisi ve başkalarını da eğlendirmek için bilinçli bir şekilde nesne ve kelimeleri bilinenden farklı şekilde kullanmaya başlamaktadır. Eskiden yapmakta zorlandığı yaşam becerileri konusunda, artık beceri kazanmıştır ve bu beceriler ile ilgili şaka yapmaktan hoşlanır. Örneğin, vücut koordinasyonunu ya da tuvalet kazaları vb. konularda şaka yapar. Bu evrede köpeğe kedici demek artık yeterli değildir. Köpeğin miyavlaması da gerekmektedir (Lyon, 2006; McGhee, 2013). Ayrıca çocuklar gerçeğin çarpıtılmasını komik bulmaktadırlar. Örneğin, çocuklarda bu evrede benmerkezcil düşünce egemen olduğundan başkalarının duygularını anlamakta zorluk çektiklerinden engelli bireylere gülebilmektedirler. Ayrıca uyaklı ve anlamsız sözcükler türetmek bu evrede çocuk için eğlence kaynağıdır. Çocuklar cinsiyet farklılıklarına ilişkin tabu konularında mizah bulmaya başlarlar. Bu da çocuklar üzerindeki gerilimi azaltır ve çocukların rahatlamasını sağlar (Gander ve Gardiner, 2015).

Dördüncü Aşama (7-11 yaş): “Çoklu Anlamlar ve Yetişkin Türü Mizah Aşamasıdır” ve Piaget’in “Somut İşlemler Dönemi”ne karşılık gelmektedir. Çocuktaki bilişsel kapasite, çocuğun somut işlemler aşamasında mümkün olandan daha soyut bir düzeyde fikir ve kavramlarla oynamasını sağlamaktadır. Çocuklar genellikle bu evrede sözcüklerin veya cümlelerin birden fazla anlamı olduğunu kavrayabilmektedir ve ince şakalardan (prososyal şakalardan, antisosyal şaka ve aşağılama türünde şakalar) zevk almaya başlamaktadırlar (Gander ve Gardiner, 2015; Lyon, 2006; McGhee, 2013; Sautham, 2005).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi çocukta mizah anlayışının gelişmesinde erken çocukluk yıllarının önemli olduğu görülmektedir. Çocuk kendisine tamamen yabancı bir çevrenin içerisinde doğar ve burada aldığı uyaranlarla etrafında olup bitenleri anlamlandırmaya çalışır. Bu süreçte çocuğun ilgi, ihtiyaçlarına uygun uyaranlarla karşılaşması önemlidir. Üç-altı yaş arasındaki çocuk artık dinlemekle yetinmeyip anlatmaya da çalışır ve anlattıklarının dinlenmesini ister. Bu dönemde en önemli uyarıcılardan biri de resimli çocuk kitaplarıdır.

Okul öncesi dönem çocuğu gülmeyi ve eğlenmeyi sevdiği için, eğlenceli vakit geçirmesini sağlayan, komik, eğlenceli ve şaşırtıcı olayların anlatılıp bunlara uygun görsellerin yer aldığı resimli hikâye kitapları bu dönemde çocukların oldukça ilgisini çekmektedir (Ural, 2017: 35). Resimli hikâye kitaplarının çocuğun günlük yaşamında mizah anlayışının gelişebilmesi için önemli kaynaklar olduğu belirtilmektedir (Serafani ve Richard, 2015). Çocuklara ilgi, ihtiyaç ve gelişimlerine uygun kitaplar temin etmek zihin ve dil gelişiminin hızlı ve verimli olabilmesi için bir gerekliliktir ve şüphesiz mizah, iyi gelişmiş bir zihin, ruh ve dil göstergesidir. Çocuk kitaplarının

çocuğun ruhsal gelişimine ve sağlığına da katkısı bulunmaktadır (Alkan-Ersoy ve Bayraktar, 2018:53; Huck ve diğerleri 2004; Christie ve diğerleri, 2013; Sawyer, 2009:4).

Çocukların mizah gelişimlerinin temellerinin atıldığı dönemde çocukların gelişimlerine uygun mizah unsurlar içeren kitaplarla tanıştırılması (Mireault ve Reddy, 2016) çocukların dil, bilişsel, sosyal ve duygusal (Brock ve Rankin, 2008; Donoghue, 2009; Güleç ve Geçgel, 2015) ve mizah gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Serfani ve Richard, 2015). Kitaplar çocuğun kendini keşfetmesine, toplumsallaşmasına, akranlarıyla uyumlu sosyal ilişkiler geliştirmesine yardımcı olur. Kitaplardaki mizah ise ayrıca çocuğa keyif verir ve ilk sanatsal deneyimlerinin oluşmasını ve yaratıcılıklarının gelişmesini destekler (McGhee, 2013). Çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimi için önemli uyaranlar olan çocuk kitapları kişilik gelişimine de katkıda bulunur (Alkan Ersoy ve Bayraktar, 2018; Erdi, 2008; Huang ve diğerleri, 2016:17; Yavuzer, 2017). Örneğin bu dönemde çocuklar hikâyelerdeki kahramanlarla özdeşim kurdukları için (Tuncer, 2000:211; Sawyer, 2009) kahramanların korku ve endişelerini mizahla çözümlediklerini görmeleri kendi korku ve endişelerini mizahla üstesinden gelebileceklerini fark edebilmeleri için ön ayak olabilmektedir (Mallen, 1993; McGhee, 2013). Bu da çocukların duygusal yönden rahatlamasını sağlar. Son yirmi yılda psikoloji alanında yapılan araştırmalar mizahın akıl sağlığını olumlu yönde etkilediğini vurgulanmaktadır (Lefcourt, 2001; Martin, 2006).

Özkan'a (2001) göre çocuk kitapları çocuğun yersiz kaygılarından uzaklaşmasında ve çocuğun kendini iyi tanımasında ona kılavuzluk eder. Sever'e (2015) göre ise çocuk kitapları, çocuğun hayatta karşılaşması muhtemel sorunlara estetik bir dille verilen cevaptır. Çocuklara değişik kültürleri ve farklı insanları tanıtan bir kılavuzdur. Çocukların ufkunu ve farkındalığını geliştirir. Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde, çocuk kitapları ile mizahın aslında ortak amaca hizmet ettiği ve mizahın, kitaba ve söze çok uygun bir doğası olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan çocuk kitaplarına yedirilmiş mizah öğelerinin, çocukların zihin, ruh, kişilik ve dil gelişimini destekleyici unsurlar haline geldiği ve çocuğun benlik algısını, toplumsal gelişimini ve farklı kültürlerle dair farkındalığını genişleten unsurlar olduğu söylenebilir.

Mizahın, yalnızca çocuğu eğlendirici tarafı düşünüldüğünde bile mizah içerikli hikâye kitapları çocukların hayatında önemli bir yer tutmaktadır (Akıncı, 2015:1). Mizahın, çocuğun sosyal, duygusal ve dil gelişimine sağladığı yararların yanı sıra mizah yapma ve anlamının zekâ ile ilişkili önemli bir insani vasıf olduğu düşünüldüğünde okul öncesi dönem için mizah, üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğu söylenebilir. Ancak mizah, gerek üst düzey bir soyutlama yeteneği gerektirmesi gerekse çocukların dil gelişiminin mizah için yeterli olmayacağı düşüncesi ile okul öncesi dönemde üzerinde çok durulan bir konu olmamıştır. Son yıllarda

yapılan araştırmalar çocukların mizah gelişiminin temellerinin okul öncesi dönemde atıldığını okul öncesi dönemde de mizah konusu üzerine yoğunlaşıldığını göstermektedir (Akıncı, 2015; Avcı ve diğerleri, 2018; Pala ve Gönen, 2018; Koçer ve diğerleri, 2012) Mizahın merak uyandırıcı doğası, çocuk gelişimine katkısı ve bu konudaki araştırmaların yetersizliği bu çalışmayı önemli hale getirmektedir. Tüm bunlar dikkate alınarak bu çalışmada, okul öncesi dönem çocuklar için (sıfır-yedi yaş) 2008-2018 yılları arasında basılmış, başlığında mizah unsuru bulunan Türkçe resimli hikâye kitaplarının mizah unsurlar bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1) Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli hikâye kitapları sözel mizah unsurları içermekte midir?

2) Türk yazarlar tarafından yazılan resimli hikâye kitapları hangi tür sözel mizah unsurları içermektedir?

3) Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli hikâye kitaplarında, yer verilen sözel mizah unsurları okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişim düzeyine uygun mudur?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırmada sıfır-yedi yaş arasındaki çocuklar için 2008-2018 yılları arasında basılmış Türkçe resimli hikâye kitaplarında yer alan mizah unsurlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel desende planlanan çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Döküman inceleme yöntemi, belgesel tarama olarak belirtilen, geçmişteki olguların izlerini taşıyan film, resim gibi eserleri, olgularla ilgili olarak yayınlanan kitap, dergi vb. türdeki yazılı materyalleri analiz edebilmek için kullanılan nitel araştırma yöntemidir (Karasar, 2008). Çalışmadan elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi, sözel ya da yazılı verilerin belirli bir problem ya da amaç bakımından sınıflandırılıp, özetlenip, belirli değişkenler ve kavramların ölçülmesi ve belirli bir anlam çıkarılması için taranarak kategorize edilmesidir (Büyüköztürk ve diğerleri 2010).

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, amaçlı örnekleme (ölçüt örnekleme) yöntemi ile seçilmiş, sıfır-yedi yaş arasındaki çocuklar için 2008-2018 yılları arasında basılmış, başlığında mizah unsuru bulunan 67 resimli hikâye kitabı oluşturmaktadır. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre amaçlı örnekleme yöntemi araştırmacının zengin bilgi kaynakları üzerinde derinlemesine çalışmasına fırsat tanımaktadır.

Örneklem seçiminde Ankara il merkezinde bulunan 20 yayınevine gidilerek, sıfır-yedi yaş arasındaki çocuklara yönelik mevcut kitaplar taranmıştır. Araştırmada kullanılan forma uygun olarak başlığında mizah unsuru bulunan 135 resimli hikâye kitabı seçilmiştir. Daha sonra basım yılı

2008'den önce olanlar ve çeviri resimli hikâye kitapları çıkartılarak araştırma 67 resimli hikâye kitabı üzerinden analiz edilmiştir. İncelenen resimli hikâye kitaplarının yayımlandıkları yıllara göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir;

Tablo 1. 2008-2018 Yılları Arasında Basılmış Türkçe Resimli Çocuk Kitaplarının Yayımlandıkları Yıllara Göre Dağılımı

Yayın yılı	n	%
2008	4	5.97
2010	2	2.99
2011	3	4.48
2012	5	7.46
2013	6	8.95
2014	2	2.99
2015	8	11.94
2016	11	16.42
2017	21	31.34
2018	5	7.46
Toplam	67	100

Tablo 1'de görüldüğü üzere resimli hikâye kitaplarının %5.97'si 2008, % 2.99'u 2010, % 4.48'i 2011, % 7.46'sı 2012, % 8.95'i 2013, % 2.99'u 2014, % 11.94'ü 2015, % 16.42'si 2016, % 31.34'ü 2017 ve % 7.46'sı 2018 yılında basıldığı görülmektedir. Örneklemde yayın yılı olarak en az bulunan % 2.99 oranıyla 2010 ve 2014 yılında; en çok bulunan ise %31.34 oranıyla 2017 yılında basılmış resimli hikâye kitaplarıdır. 2009 yılına ait resimli hikâye kitabı ise bulunmamaktadır.

Tablo 2. 2008-2018 Yılları Arasında Basılmış Türkçe Resimli Hikâye Kitaplarının Hedef Yaş Grubuna Göre Dağılımı

Yaş Grubu	N	%
0-6 yaş	2	2.99
6 ay-5 yaş	4	5.97
2-4 yaş	2	2.99
3+ yaş	5	7.46
3-5 yaş	1	1.49
3-6 yaş	11	16.42
3-7 yaş	4	5.97
4-5 yaş	1	1.49
4-6 yaş	2	2.99
4-7 yaş	1	1.49
5+	2	2.99
5-6 yaş	2	2.99
5-7 yaş	4	5.97
6-7 yaş	1	1.49
Belirtilmemiş	25	37.3
Toplam	67	100

Tablo 2 incelendiğinde çalışmaya dâhil edilen resimli hikâye kitaplarının % 2.99'u 0-6 yaş, % 5.97'si 6 ay-5yaş, % 2.99'u 2-4 yaş, % 7.46'sı

3+, % 1.49 3-5 yaş, %16.42 3-6 yaş, % 5.97 3-7 yaş, % 1.49 4-5 yaş, % 2.99 4-6 yaş, % 1.49'u 4-7 yaş, % 2.99'u 5+ yaş, % 2.99'u 5-6 yaş, % 4.48'i 5-7 yaş ve % 1.49'u 5-9 yaş aralığındaki çocuklara hitap ettiği, %37.3'ünde ise yaş aralığının belirtilmemiş olduğu görülmektedir. Çalışmaya dâhil edilen resimli hikâye kitaplarının çoğunda %37.3 hitap edilen yaş grubunun belirtilmediği, belirtilenlerden ise en fazla %16.42 ile 3-6 yaş grubuna hitap eden resimli hikâye kitapları olduğu anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplamak amacıyla Johnson (2010) tarafından geliştirilen; Akıncı (2015) tarafından Türkçe 'ye uyarlaması yapılan "Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu" kullanılmıştır. İngilizce olan form, Türkçeye çevrilirken, öncelikle, araştırmacı, çocuk edebiyatı uzmanı ve dil uzmanından oluşan üç kişi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Çeviriler, uzmanların birbirlerinden etkilenmemesi için bireysel olarak yapılmıştır. Üç uzmanın hemfikir olduğu en uygun ifadeler seçilmiş, ardından formun orijinali ile arasındaki tutarlılığa bakılmış ve dilsel eşdeğerlilik çalışması yapılmıştır. Daha sonra örneklemek için bir resimli çocuk kitabı yedi uzmana gönderilmiş, uzmanlardan iki hafta arayla önce Türkçe, sonra İngilizce olarak kodlamaları istenmiştir. Kodlamalar yapıldıktan sonrada İngilizce ve Türkçe formlar karşılaştırıldığında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Form orijinalde resimli hikâye kitaplarında yer alan mizah unsurlarını görsel, sözel ve durumsal açıdan değerlendirmektedir. Bu çalışmada ise resimli hikâye kitapları yalnızca sözel açıdan incelenmiş, formun görsel ve durumsal kısmı kullanılmamıştır. Formda yer alan sözel mizah unsurları yirmi kategoriden oluşmaktadır. Mizah unsurları ve inceleme kriterleri Tablo 3'de verilmiştir:

Tablo 3. Mizah Unsurları ve İnceleme Kriterleri

Mizah Unsuru	İnceleme Kriteri
Türkçede Yer Almayan Sesler	Cümlelerde yer alan , konuşma ve yazı dilinde kullanımı saçma, mantıksız olan ve Türkçe de yer almayan ifadeler. Örneğin, "Gırrrr" .
Saçma Kelime	Cümlelerde yer alan, karşılığı bulunmayan saçma, anlamsız sözcükler. Örneğin, "abra kadabra
Kafiye	Cümlelerde veya metin içinde geçen uyaklı ifadeler. Örneğin, "Hay Allah siz ne yaptınız, Ne diye Ali ile inatlaştınız?" gibi.
Nesneyi Farklı İsimle İsimlendirmek	Cümlelerde geçen, bir nesne ya da varlığın alışlagelmiş adla değil de, farklı bir isim ile çağırıldığı ifadeler. Örneğin, "köpeğe kedi" demek, "Cem'e Fatma" demek
Kelimelerin Saçma Dizilişi	Cümlelerde geçen sözcüklerin saçma bir biçimde dizildiği ifadeler. Örneğin, "Hayriye tavuğunu sayfada gezintiye çıkarmıştı" gibi.

Tekrarlı Kafiye	Çocukların uyaklı bir biçimde seslendirdikleri anlamsız ses ya da sözcükler. Örneğin, “araba, yabara, kadaba” gibi.
Kavramsal Açıdan Yanlış Ses	Cümlelerde, birbirinden farklı olan ya da birbiri ile uyuşmayan kavramların veya varlıkların ilişkilendirilmiş şekilde ifade edilmesi. Örneğin, “ miyavlayan bir köpek” gibi.
Garip Sesler	Cümlelerde geçen, varlıkların kendilerinden beklenenden farklı bir ses çıkardığı ifadeler. Örneğin, “çok iri bir adamdan çok ince bir sesin çıkması” gibi.
Kes Yapıştır Söz	Cümlelerde, iki veya üç sözcüğün hecelerini bir araya getirerek yeni bir sözcüğün türetildiği ifadeler. Örneğin, “Fakir Fukara Fonu” na Fak Fuk Fon” gibi.
Fıkra	Cümlelerde geçen, ince anlamlı, şakalı öykücük; Bektaşî ve Nasrettin Hoca fıkraları gibi.
Zıt Anamlı Kelime	Zıt anlamlı sözcüklerin aynı cümle kullanılması. Örneğin “geleceğin kızı geçmişin adamından kaçınır” gibi.
Söz evirtim	Farklı anlamlara gelen sözcükler arasında bulunan ses benzerliğinden dolayı yapılan sözcük oyunları. (Söz evirtim sözcüğü İngilizcede “pun” olarak geçmektedir)
Tık Tık Kimse Yok Mu Tarzı Şaka/Oyun	Cümlelerde yer alan, soru ve yanıtın -“tık tık “ -“ kim o?” -“x” -“ hangi x?” gibi kullanılması. Örneğin, “tık tık Kim o? Ben kapıcı Memo” gibi.
Bilmece	Nesrattin hoca, Temel ve Bektaşî fıkraları gibi güldürü unsuru taşıyan metinler.
Özlu Taşlama	Cümlelerde geçen, bireyler topluluğuna yönelik yapılan taşlama olarak geçen ifadeler.
Şakalaşma	Cümlelerde geçen, karşılıklı yapılan şakalar ve esprilerin yer aldığı ifadeler.
Saraka	Sözel bir espri türü olup, özünde espri yapılan kişinin sözcüğün kast edilen anlamının farkında olmaması bulunmaktadır (Saraka sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı “sarcasm”dır)
İroni	Cümlelerde, bir sözcüğüm tam tersi durumu ima ederek bir kişi ya da olay ile alay etmek amacı ile kullanılan ifadeler.
Yergi	Kişilerin yetersizliklerini veya kusurlarını, boş inanç ve adaletsizlikleri dolaylı yollardan çoğunluklarda gülünçleştirme veya eleştirme yoluyla kullanılan sanat biçimleri için kullanılan kavramdır. Örneğin, okul gidecekken yanlışlıkla akıl hastanesine giren birisi güvenlik görevlisine: “okula gideceğime yanlışlıkla akıl hastanesine geldim” der Güvenlik görevlisi gülümseyerek “öyle mi ? fakat buradan çıkmak için ilerleme göstermeniz gerekiyor” der.

Zıpır Bilmecce	Cümlelerde geçen, niçin-çünkü kalıbına dayanan ve soru sorma yoluyla yapılan mizaha dayanan ifadeler. Örneğin, Yerin kulağı var benim de kulağım var peki ben yer miyim? Yemeem! Ya da “Demir ve bakır açıkta kalırsa paslanır, altına ne olur?” “Çalarlar!” gibi.
----------------	--

Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamında incelenen resimli hikâye kitapları Ankara il merkezindeki kitabevlerinden temin edilmiştir. Resimli hikâye kitabı seçiminde yedi yaş üzeri olmamasına, Türk yazarlar tarafından yazılmış telif eser olmasına, basım yılının 2008 veya sonrası olmasına ve başlığında mizah unsuru bulunmasına dikkat edilmiştir. İlk planda 100 resimli hikâye kitabı toplanmış olup, ön incelemede 33’ü kriterlere uygun olmadığı için elenmiş, 67 resimli hikâye kitabı incelenmiştir. İncelenen kitaplar, yaş grubu, yazar, yayın yılı ve yayınevi olarak listelenerek betimleyici istatistikler elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Resimli hikâye kitapları, içerik analiziyle analiz edilmiştir. İçerik analizi yapılırken kod ve kategoriler kullanılmıştır. İçerik analizi, bir metinde yer alan verilerin belli bir kurala göre kodlanarak kategorilere yerleştirildiği bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik analizi yöntemi, toplanan ham verilerin kategorileştirilerek sistemli verilere dönüştürülmesidir. Bu nedenle kategorileştirme, içerik analizinde çok önemlidir. Kategorileştirme işlemi önceden oluşturulabileceği gibi metin incelenirken de yapılabilir (Elo ve Kynagas, 2008). Kategori, benzer anlamlı cümlelerin oluşturduğu grup olarak açıklanabilir. Weber’e göre, verilerin analizinde sistematik bir kural yoktur, fakat yapılan içerik analizlerinin hepsinde ortak özellik metinde yer alan sözcüklerin kategorilere ayrılmasıdır (Elo ve Kynagas, 2008). Bu çalışmada kategorileştirme işlemi önceden oluşturulmuş “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” kullanılarak yapılmıştır. Kitaplar, bu forma göre incelenmiş ve sözel mizah içeren her bir öge ilgili kategoriye yerleştirilmiştir. Resimli hikâye kitapları üç kodlayıcı tarafından farklı zamanlarda ayrı ayrı kodlanmış, arasındaki tutarlılığa bakılarak üzerinde uzlaşma sağlanamayan ögeler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen formül kullanılarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman (1994)’ın tavsiye ettiği bu formül aşağıda verilmektedir: [Güvenirlik=Uzlaşma Sayısı / (Uzlaşma Sayısı+Uzlaşamama Sayısı)] : $[1690 / (1690+98)=1690 / 1788= 0.94 = \%94]$ * 100 Miles ve Huberman (1994), kodlayıcılar arasındaki tutarlığın %70 veya %70’in üzerinde olmasının yeterli olduğunu belirtmiştir. Mevcut çalışmada yukarıda verilen formül yardımı ile yapılan hesaplama sonucunda kodlayıcılar arası güvenilirlik 0.94 olarak hesaplanmıştır.

Uzlaşma sağlanan unsurlar sayılarak her bir maddenin yer verilme sıklığı tespit edilerek toplam sayı elde edilmiştir. Toplam sayı üzerinden maddelerin sayısı oranlanarak her bir maddenin frekansı tespit edilmiştir.

Bulgular

Tablo 4. Mizah Unsurlara İlişkin Frekans Değerleri

No	Mizah Unsuru	F
1	Türkçe 'de Yer Almayan Sesler	186
2	Saçma Kelime	96
3	Kafiye	928
4	Nesneyi Farklı İsimle İsimlendirmek	112
5	Kelimelerin Saçma Dizilişi	56
6	Tekrarlı Kafiye	160
7	Kavramsal Açından Yanlış Ses	59
8	Garip Sesler	9
9	Kes Yapıştır Söz	1
10	Fıkra	-
11	Zıt Anamlı Kelime	48
12	Söz evirtim	-
13	Tık Tık Kimse Yok Mu Tarzı Şaka/Oyun	17
14	Bilmece	4
15	Özlu Taşlama	35
16	Şakalaşma	9
17	Saraka	19
18	İroni	20
19	Yergi	29
20	Zıpır Bilmece	-

Tablo 4'e göre, araştırma sonucunda, incelenen resimli hikâye kitaplarında kafiye, Türkçede yer almayan sesler, tekrarlı kafiye, nesneyi farklı isimle isimlendirme, saçma kelime, kavramsal açıdan yanlış ses, kelimelerin saçma dizilişi, zıt anlamlı kelime, özlu taşlama, yergi, ironi, saraka, tık tık kimse yok mu tarzı şaka/oyun, şakalaşma, garip sesler, bilmece ve kes yapıştır söz olmak üzere on yedi farklı mizahi öğeye yer verildiği; fıkra, söz evirtim ve zıpır bilmece unsurlarına ise yer verilmediği görülmektedir. İncelenen resimli hikâye kitaplarında yoğunlaşılan sözel mizah unsurları sırasıyla (n=928) ile "kafiye", (n=186) "Türkçede yer almayan sesler", (n=186) "tekrarlı kafiye", (n=160) "nesneyi farklı isimle isimlendirmek", (n=160) "saçma kelime", (n=59) "kavramsal açıdan yanlış ses", (n=56) "kelimelerin saçma dizilişi", (n=48) "zıt anlamlı kelime", (n=35) "özlu taşlama", (n=29) "yergi", (n=20) "ironi", (n=19) "saraka", (n=17) "tık tık kimse yok mu tarzı şaka/oyun", (n=9) "şakalaşma", (n=9) "garip sesler", (n=4) "bilmece" ve (n=1) ile "kes yapıştır söz" olarak tespit edilmiştir. İncelenen resimli hikâye kitaplarında sözel mizah unsurlarından "fıkra", "söz evirtim" ve "zıpır bilmece" unsurlarına ise rastlanmamıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Yetişkin yaşamının bunalımlarını hafifleten, korku ve endişelerinin üstesinden gelmesini kolaylaştıran, dünyayı daha olumlu görmeyi sağlayan mizah, (Lefcourt, 2001; Mallen, 1993; Martin, 2006; McGhee, 2013) elbette çocuk dünyasının da vazgeçilmezleri arasındadır. Mizahın çocuklara ulaşabildiği ve mizah duygusunun gelişimini destekleyen en önemli kaynaklardan biri de resimli hikâye kitaplardır. Araştırma bulgularına göre, Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli hikâye kitaplarının sözel mizah unsurları içerdiği görülmüştür. İncelenen resimli hikâye kitaplarında kafiye, Türkçede yer almayan sesler, tekrarlı kafiye, nesneyi farklı isimle isimlendirme, saçma kelime, kavramsal açıdan yanlış ses, kelimelerin saçma dizilişi, zıt anlamlı kelime, özlü taşlama, yergi, ironi, saraka, tık tık kimse yok mu tarzı şaka/oyun, şakalaşma, garip sesler, bilmece ve kes yapıştır söz olmak üzere on yedi farklı mizah unsuruna yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca resimli hikâye kitaplarında yoğunlaşılacak mizah unsurunun belirgin bir farkla (n=928) “kafiye” olduğu ve diğer mizah unsurlarının ise sırasıyla (n=186) “Türkçede yer almayan sesler”, (n=186) “tekrarlı kafiye”, (n=160) “nesneyi farklı isimle isimlendirmek”, (n=160) “saçma kelime”, (n=59) “kavramsal açıdan yanlış ses”, (n=56) “kelimelerin saçma dizilişi”, (n=48) “zıt anlamlı kelime”, (n=35) “özlü taşlama”, (n=29) “yergi”, (n=20) “ironi”, (n=19) “saraka”, (n=17) “tık tık kimse yok mu tarzı şaka/oyun”, (n=9) “şakalaşma”, (n=9) “garip sesler”, (n=4) “bilmece” ve (n=1) ile “kes yapıştır söz” olduğu görülmüştür. İncelenen resimli hikâye kitaplarında fıkra, söz evirtim ve zıdır bilmece unsurlarına yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, ilgili alan yazın ile karşılaştırıldığında bazı araştırma sonuçlarıyla büyük oranda paralellik gösterdiği, bazılarında ise farklılaşma olduğu görülmüştür. Akıncı (2015) resimli hikâye kitaplarındaki mizah unsurlarını incelediği çalışmasında sözel mizah unsurlarından belirgin farkla (n=126) kafiye yer verildiğini; fıkra, söz evirtim, özlü taşlama, saraka, tık tık kimse yok mu tarzı oyun, garip sesler, bilmece ve zıdır bilmece unsurlarına ise hiç yer verilmediğini tespit etmiştir. Bu araştırma, elde edilen sonuçlar ile büyük oranda paralellik göstermektedir. Johnson (2010) ise yaptığı çalışmada, elde edilen sonuçlara yaklaşan bir şekilde “tık tık kimse yok mu” tarzı “şaka/oyun”, “özlü taşlama”, “saraka”, “zıdır bilmece” ve “bilmece” kategorilerine ait hiçbir unsurun yer almadığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak bununla birlikte Johnson (2010), araştırmasında “kafiyeleme” unsuruna ilişkin oldukça düşük bir sonuç elde etmiştir.

Bu çalışmada incelenen resimli hikâye kitaplarının Türk yazarlar tarafından yazılmış olması ve Türklerin şiir ve kafiyeli söze yakın bir gelenekleri olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, en çok kafiye ögesine yer verilmesinin kültür kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Nasreddin hoca fıkralarıyla zirveye ulaşan fıkra geleneği de aslında Türk kültüründe yaygın olan bir sözel mizah türüdür. Ancak fıkralar, çocuklara yönelik olsun ya da olmasın ayrı kitap halinde toplandığı için hikâye içerisine fıkra yerleştirilmediği düşünülmektedir. Aynı durum zıdır bilmece için de

geçerlidir; çocuklar için hikâye kitaplarından farklı olarak bilmece kitapları piyasada mevcuttur. Ayrıca bilmece ve fıkra, basılı olmaktan ziyade kulaktan kulağa dolaşan, şifahi kültürün bir parçasıdır. Hikâye kitaplarında zıppır bilmece ve fıkra öğelerine yer verilmeyişi, bu nedenler ile açıklanabilir. Öte yandan bu araştırmada kullanılan ölçme aracı, yurtdışında geliştirilmiş Türkçeye uyarlanmıştır. Edebiyat ister çocuk ister yetişkinler için olsun, bir millete ait kültürel hassasiyetleri içerir ve mizah, kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, yabancı bir ölçme aracının Türk yazarlar tarafından kaleme alınmış telif eserlerde kullanılması halinde kültürel öğelerde bazı uyumsuzluklar olduğu görülmüştür. İncelenen resimli hikâye kitaplarında söz evirtim maddesine rastlanmamasının mizah anlayışındaki kültürel farklılıktan dolayı olduğu düşünülmektedir.

Koçer, Eskidemir ve Özbek (2012), okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimini inceledikleri araştırmalarında çocukların çoğunlukla “kavramsal tutarsızlık” evresinde bulunduğunu, en çok bu kavramsal tutarsızlık kategorisindeki mizah unsurlarına güldüklerini bulmuşlardır. Bu kategoride çocukların en fazla “nesnelere, insanların veya hayvanların özelliklerini çarpıtma” alt kategorisinde yer aldığını saptamışlardır. Bu evrede çocuklar insan, hayvan ya da nesnelere gerçekte olmayan özellikler eklemekten, var olan özelliklerini çıkartmaktan, bilinen şeylerin boyutunu, rengini, şeklini değiştirmekten hoşlanırlar. Abartılı özelliklere sahip durum, nesne ve insanlara, tutarsız ya da gerçekleşme ihtimali olmayan davranışlara gülerler. Örneğin; kedi başına sahip bir insan, kuyruğu olmayan bir köpek, üçgen kafalı bir insan, büyük kulaklar, kayak yapan bir koyun vb. (McGhee, 2013). Altı yaş çocuklarda mizah gelişimi ve onlara yönelik resimli hikâye kitapları birlikte düşünüldüğünde, türün özelliklerini çarpıtma sayılabilecek “kavramsal açıdan yanlış ses” ve “garip sesler” kategorilerine daha çok yer verilmesinin gelişimsel açıdan doğru olacağı düşünülmektedir.

Hamzadayı ve Çetinkaya (2013), Aytül Akal’ın resimli hikâye kitapları üzerine yapmış oldukları çalışmada söz konusu eserlerin çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimleri açısından önem taşıdığını ileri sürmektedirler. Onlara göre kitaplar vasıtasıyla mizah yapma tarzlarını öğrenen çocukları bu tarzı sosyal yaşamlarına taşıyacak, birlikte gülüp eğlenerek hoşça vakit geçirecek ve kitaptaki kahramanlar ile özdeşim kurarak onları olumlu bir rol model olarak alacaklardır. Mizahın eğitim öğretim içerisinde genel bir olumlu etkisinin bulunduğu, yapılan araştırmalarla desteklenmektedir. Adam (2016) yaptığı araştırmada, sanat eğitiminde tanınmış eserlerin mizahi bir şekilde sunularak anlatılmasının, çocukların etkinliklere aktif katılımını olumlu yönde etkilediğini bulmuştur.

Öte yandan mizah, öğretmenlerin stresle başa çıkmada kullandıkları bir yöntemdir. Özdemir ve diğerleri (2011), ilkökul öğretmenleri ile yaptıkları araştırmada sağlıklı ve kendini geliştirici mizah tarzına sahip öğretmenlerin aynı zamanda stresle başa çıkmada da daha sağlıklı oldukları

sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç, mizahın hem çocuk hem öğretmen açısından eğitimde kullanılabilir bir öğe olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak; resimli hikâye kitaplarındaki mizah unsurlarını incelemeye yönelik olarak yapılan araştırmada, incelenen hikâyelerde mizah unsurlarda kültürel faktörün ve kültüre göre gelişen mizah anlayışının büyük oranda belirleyici olduğu düşünülmektedir. Öte yandan araştırma sonuçları, resimli hikâye kitaplarında çocukların bilişsel gelişim düzeyine uygun olarak sözel mizaha yer verilip verilmediğini göstermesi ve buna bağlı olarak da çocuğun mizah duygusunun gelişimini nasıl etkileyebileceği konusunda yorumda bulunulabilmesi bakımından önemlidir.

Yapılan araştırmada elde edilen veriler incelendiğinde, incelenen hikâye kitaplarında, “kafiye”, “Türkçede yer almayan sesler” “tekrarlı kafiye” “saçma kelime”, “kavramsal açıdan yanlış ses”, “kelimelerin saçma dizilişi”, “zıt anlamlı kelime” yoğunlaşılması önemli görülmektedir. “Kafiye”, “Türkçe’de yer almayan sesler” “tekrarlı kafiye” “saçma kelime”, “kavramsal açıdan yanlış ses”, “kelimelerin saçma dizilişi”, “zıt anlamlı kelime” 2- 7 yaş üçüncü evre (kavramsal tutarsızlık evresi) okul öncesi dönem çocukların bilişsel düzeyine uygun sözel mizah unsurları olarak belirtilmektedir (McGhee, 2013; Pala ve Gönen, 2018). Bu nedenle “kafiye”, “Türkçede yer almayan sesler” “tekrarlı kafiye” “saçma kelime”, “kavramsal açıdan yanlış ses”, “kelimelerin saçma dizilişi”, “zıt anlamlı kelime” vb. sözel mizah unsurlarına yoğunlaşmış olması açısından bakıldığında incelenen resimli çocuk kitaplarının okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun olduğu düşünülmektedir. Fakat ilkökul ve üstü düzeyinde çocukların anlayabileceği “ironu”, “özlü taşlama”, “yergi”, “saraka” vb. yer verilmiştir. Tablo 4’ e bakıldığında “ironu”, “özlü taşlama”, “yergi”, “saraka” gibi sözel unsurlarına az da olsa yer verilmiş olması önemli görülmektedir. “Yergi”, “ironu” “saraka” ve “özlü taşlama” gibi sözel mizah unsurları dördüncü evredeki (7-11 yaş) çocuklarının anlayabileceği mizah unsurlarıdır (Johnson, 2010; Lyon, 2006; McGhee, 2013). Diğer bir ifade ile yetişkin türü sözel mizah (Pala ve Gönen, 2018) unsurlarıdır. Bu durum incelenen resimli hikâye kitaplarındaki bu unsurların okul öncesi dönem çocuklarına uygun olmayan sözel mizah unsurları olduğunu göstermektedir. Fakat okul öncesi dönem çocukları okur yazar olmadıkları için kitapların yetişkin tarafından okunması nedeniyle yetişkin türü sözel mizah unsurlarına da yer vermenin uygun olacağı düşünülebilir. Çünkü yetişkin çocuğun anlayamayacağını düşündüğü yerlerde çocuğa açıklamalarda bulunabilmektedir. Bu nedenlerle Türk yazarlar tarafından yazılan bu çalışmada incelenmiş olan resimli kitapların okul öncesi çocukların gelişim düzeyine uygun olduğu sonucuna varılabilir.

Öneriler

Mizah, söz konusu çocuk ve onun eğitimi olduğunda sıklıkla başvurulan, kitaplardan çizgi filmlere kadar çocuk dünyasındaki pek çok şeye dâhil edilen bir eğlence yöntemidir. Çocuk eğitiminde vazgeçilmez bir

unsur olmasına rağmen mizah üzerine araştırma, Türkiye’de oldukça azdır. Araştırmaları olanaklı kılmak için her şeyden önce birtakım tedbirler alınmalı, araştırmacılar cesaretlendirilmeli ve sahadaki araştırma alanları tespit edilmelidir. Sahaya inebilmek için çeşitli ölçme araçları geliştirilmeli, nicel ve nitel yöntemler ile sorunlar tespit edilmeli ve çözümler üretilmelidir. Yabancı yazarlar tarafından yazılmış, Türkçeye çevrilmiş resimli hikâye kitapları ile Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli hikâye kitapları mizah unsurları açısından karşılaştırılabilir. Karagöz-Hacivat oyunları, Nasreddin Hoca fıkraları, Keloğlan masalları gibi milli edebiyatta yerini bulmuş ve çocuklara yönelik eserler mizah açısından incelenebilir. Öte yandan bu çalışma, Türk yazarlar tarafından kaleme alınmış ve Ankara il merkezde toplanmış 67 resimli hikâye kitabı ile sınırlıdır. Araştırmanın sınırlılıkları düşünüldüğünde, farklı yayınevlerinden, farklı yazarlardan ve çeviri kitaplardan elde edilen veriler ile daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Adam, A. (2016). Sanat eğitimi ve mizah. *I. Uluslararası sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabı*. (hzl.: B. Polat), 47-56, Elazığ: Asos.
- Akıncı, Ş. (2015). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alkan-Ersoy, Ö. - Bayraktar, V. (2018). Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı kavramı ve çocuk kitaplarının özellikleri. *Çocuk Edebiyatı*, (Ed.: A. Turla), 52-83.
- Avcı, N. - Koran Güner, N. - Dilek, A. (2018). Okul öncesi dönemde edebiyat türleri ve özel konular. *Çocuk Edebiyatı*, (Ed.: A. Turla), 43-69.
- Bayraktar, L. - Tek, Z. (2015). *Bergson’dan Mustafa Şekip’e gülme*. Ankara: Aktif Düşünce.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Glencoe: Free.
- Brock, A. - Rankin, C. (2008). *Communication, language and literacy from birth to five*. London: Sage.
- Büyüköztürk, Ş. ve diğerleri (2010). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. 25. b., Ankara: Pegem.
- Christie, J. ve diğerleri (2013). *Teaching language and literacy*. Boston: Pearson.
- Elo, S. - Kynagas, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 2007, 62 (1), 107-115.
- Erdi, A. (2008). *Türkiye’de 1980-1985 yılları arasındaki çocuk kitaplarında eğitsel iletiler (Karşılaştırmalı bir çalışma)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Donoghue, M. R. (2009). *Language arts*. London: Sage.
- Fenoglio, I. - Georgeon, F. (2000). *Doğu’da mizah*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Gandier, H. W- Gander, M. J. (2015). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (çev.: Ali Dönmez ve Nermin Çelen), Ankara: İmge.

- Güleç, H. Ç. – Geçgel, H. (2015). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Paradigma Akademi
- Hamzadayı, E. - Çetinkya, G. (2013). Çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimlerdeki işlevleri açısından Aytül Akal'da mizah ögesinin kullanımı. *Turkish Studies*, 8 (4), 489-498.
- Huang, C. C. et all (2016). Why humorous pictures for young children?. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 4 (5), 16-29.
- Huck, C. S. et all (2004). *Children's literature in the elementary school*. Michigan: McGraw Hill.
- Johnson, M. A. (2010). *Humor in children's picture books*, The University of North Carolina, Unpublished Master Thesis.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Koçer, H. - Eskidemir, S. - Özbek, T. (2012). 6 yaş çocuklarının mizahi tepkilerinin Paul E. Mcghee'nin mizahi gelişim evrelerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1 (4), 82-93.
- Lefcourt, H. M. (2001). *Humor: The psychology of living buoyantly*. New York: Kluwer Academic.
- Mallen, K. (1993). *Laughlines: Exploring humour in children's literature*. Australia: Ambassador.
- Martin, R. A. (2006). *The psychology of humor*. London: Academic.
- Mcghee, P. (2013). *Humor and children's development: A guide to practical applications*. London: Routledge.
- Miles, M. B. - Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. California: Sage.
- Mireault, G. C. – Reddy, V. (2016). *Humor in infants developmental and psychological perspectives*. Hampshire: Springer.
- Özdemir, S. ve diğerleri (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin stresle başa çıkma tarzları ile kullandıkları mizah tarzları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17 (3), 405-428.
- Özkan, N. (2001). *Çocuk kitaplarında dil sorunu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pala, Ş. - Gönen, M. (2018). Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 4 (18), 1784-1802.
- Sautham, M. (2005). Humor development: An important cognitive and social skill in the growing child. *Physical and Occupational Therapy in Pediatrics*, 25(1/2), 105-116.
- Sawyer, Walter E. (2009). *Growing up with literature*. (Fifty Edition). United States of America: Delmar.
- Semrud-Clikeman, M. - Glass, K. (2010). The relation of humor and child developmen: Social, adaptive, and Emotional Aspects. *Journal of Child Neurology*, 000(00), 1-14.
- Serafini, F. - Richard, C. (2015). Humor in children's picture books. *The Reading Teacher*, 68 (8), 636- 638.
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök.
- Ruch, W. (1998). Sense of humor: A new look at an old concept. W. Ruch, (Ed.). *The Sense of Humor*. New York: Mouton de Gruyter.

- Tuncer, N. (2000). "Çocuk ve kitap". 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, (Ed. M.R. Şirin),199-248, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Ural, S. (2017). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. *Çocuk Edebiyatı*, (Ed. M. Gönen), 33-55, Ankara: Eğiten.
- Yavuzer, H. (2017). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi
- Yıldırım, A. - Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin.

Elektronik Kaynaklar

- Lyon, C. (2006). *Humour and the young child*. https://www.bronline.de/jugend/izi/english/publication/televizion/19_2006_E/lyon.pdf (Erişim:10.09.2019)
- TDK (Türk Dil Kurumu). *Büyük Türkçe sözlük: Güncel Türkçe sözlük*. [Çevrim-içi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts], (Erişim: 14.10.2019)

İncelenen Resimli Hikâye Kitapları

1. Açmaya Korkan Çiçek-Eksik Parça Yayınevi-Gülsüm Cengiz-2017-belirtilmemiş.
2. Ayyy... Ay-YKY-Ayla Çınaroğlu-2018-3-6 yaş.
3. Bahçıvan Köstebek ve Gerçek Arkadaş-Altın Kitaplar- Aysun Berktaş Özmen-2016-belirtilmemiş.
4. Bay Sinirli, Az Biraz Yaramaz-Çizmeli Kedi- Nurgül Ateş-2017-3-6 yaş.
5. Bay Sinirli, Şikayet Ağacı- Altın Kitaplar- Nurgül Ateş-2017-3-6 yaş.
6. Bir Gün Tavşan Kraken-YKY- Yasemin Özer-2013-belirtilmemiş.
7. Buruşuk Kağıt Parçası- Uçan Balık- Aytül Akal-2014-belirtilmemiş.
8. Buz Kral-Altın Kitaplar- Aysun Berktaş Özmen-2015-6 ay-5 yaş.
9. Büyük Anne ve Miyop Ejderha-Can Çocuk-Behiç Ak-2017-belirtilmemiş.
10. Büyülü Bahçe -TUDEM Yayıncılık-Ayfer Gürdal Ünal-2008-5-9 yaş.
11. Camı Sıkılan Aydede-Uçan Balık-Aytül Akal-2016-belirtilmemiş.
12. Çalışkan Gün Işıkları-Eksik Parça Yayınevi-Gülsüm Cengiz-2017-belirtilmemiş.
13. Dans Eden Dinozorlar-Uçan Balık-Esra İlter Demirebilek-2016-belirtilmemiş.
14. Gezmeyi Seven Ağaç- Uçan Balık-Aytül Akal-2017-belirtilmemiş.
15. Güneş Ülkesi-Altın Kitaplar- Aysun Berktaş Özmen-2015-6 ay-5 yaş.
16. Havuç Koştu- Kırmızı Kedi Çocuk-Koray Avcı Çakman-2016-3-6 yaş.
17. Hayvanlar Konseri- Mavi Bulut Yayıncılık-Fatih Erdoğan-2016-5+.
18. İda ile Mila Kuş Gibi-Dinozor Çocuk- Hafize Çınar Güner-2017-2-4 yaş.
19. İda ile Mila Zürafa Ne Sever?- Dinozor Çocuk- Hafize Çınar Güner-2018-2-4 yaş.
20. İki Kavgacı Ağaç- Uçan Balık-Aytül Akal-2017-belirtilmemiş.
21. İlkbahar Elma Çiçeği Yarısı-Altın Kitaplar- Aysun Berktaş Özmen-2016-3-7 yaş.
22. İncir Uçtu- Kırmızı Kedi Çocuk-Koray Avcı Çakman-2017-0-6 yaş.
23. Kaptan Miço-Um:Ag Yayınları-Ülkü Ovat-2010-3-6 yaş.
24. Karganın Eskici Dükkanı-Kırmızı Kedi Çocuk- Koray Avcı Çakman-2016-4-6 yaş.
25. Kendini Beğenmiş Tekboynuz- Altın Kitaplar- Aysun Berktaş Özmen-2017-belirtilmemiş.
26. Kırmızı Düşmenin Düşü-Kök Yayıncılık-Ümit Ögmel-2008-5-6 yaş.
27. Kırmızı Paletli Timsah-Altın Kitaplar - Aysun Berktaş Özmen-2013-6 ay-5 yaş.
28. Kim Bu Yaramaz- Uçan Balık- Esra İlter Demirebilek-2017-belirtilmemiş.
29. Korkuluk Olmak İstemiyorum-Dafne KitaÜmit Ögmel-2016-4-5 yaş.

30. Köpekleri Seven Kedi- Bilgi Yayınevi-Serap Deliorman-2012-belirtilmemiş.
31. Kurbağaya Özenen Tavşan-Redhouse Kidz- Aysun Berktaý Özmen-2015-3-6 yaş.
32. Kuşumu Kim Kışkışladı-Mavi Bulut Yayıncılık-Fatih Erdoğan-2011-3+.
33. Küçük Prensın Ormanlar Ülkesi-Altın Kitaplar - Aysun Berktaý Özmen-2015-6 ay-5 yaş.
34. Mavi Tutkunu Karga-YKY- Aysun Berktaý Özmen-2013-3-6 yaş.
35. Maymun Kral-YKY-Sara Şahinkanat-2018-belirtilmemiş.
36. Minik ayı vadu arkadaş arıyor- Can Sanat Yayınları- Ayfer Gürdal ünal-2017-3-6 yaş.
37. Minik ayı vadu babam beni seviyor mu?-Can Sanat Yayınları- Ayfer Gürdal ünal-2018-3-6 yaş.
38. Minik ayı vadu ormandaki dedikodu- Can Sanat Yayınları- Ayfer Gürdal ünal-2017-6-9 yaş.
39. Mıy Mıy Teyze- Lunaparkta- Uçan Balık-Aytül akal-2015-belirtilmemiş.
40. Mızımız Mırnav Kar Yağınca-Uçan Balık- Ayla ÇINAROĞLU-2016-3-7 yaş.
41. Mızımız Mırnav Kırmızı Yastık- Uçan Balık- Ayla ÇINAROĞLU-2011-3-7 yaş.
42. Mızımız Mırnav Pastel Boya- Uçan Balık- Ayla ÇINAROĞLU-2012-3-7 yaş.
43. Mızımız Mırnav Okulda İlk Gün- Uçan Balık- Ayla ÇINAROĞLU-2011-4-7 yaş.
44. Mızımız Mırnav Oyun Parkında- Uçan Balık- Ayla ÇINAROĞLU-2013-5-7 yaş.
45. Mızımız Mırnav Öğretmenler Günü- Uçan Balık- Ayla ÇINAROĞLU-2012-3-5 yaş.
46. Mızımız Mırnav Üzümlü Kurabiye- Uçan Balık- Ayla ÇINAROĞLU-2014-5-6 yaş.
47. Piyano Çalan Kedi-Bilgi Yayınevi- Serap Deliorman-2012-belirtilmemiş.
48. Portakal Miyavladı- Kırmızı Kedi Çocuk- Koray Avcı Çakman-2017-4-6 yaş.
49. Rüzgarın Üzerindeki Şehir-Can Çocuk-Behiç Ak-2017-belirtilmemiş.
50. Sabırsız Karpuzlar-Ya-Pa- Koray Avcı Çakman-2012-0-6 yaş.
51. Sabırsız Sinek Feza- Redhouse Kidz-Tülin Kozikoğlu-2017-3+yaş.
52. Süpermö Dünyayı Nasıl Kurtardı?- Mavibulut Yayıncılık-Fatih Erdoğan-2017-3+ yaş.
53. Şımarık Fil-Uçan Balık-Aytül Akal-2017-belirtilmemiş.
54. Tembel Balık Sefa- Redhouse Kidz-Tülin Kozikoğlu-2017-3+ yaş.
55. Tembel Fare Tini Peynirli Börek- Uçan Balık-Ayla Çınaroğlu-2015-5-7 yaş.
56. Tembel Fare Tini Piknik Yapıyoruz- Uçan Balık- Ayla Çınaroğlu-2015-5-7 yaş.
57. Tembel Fare Tini Resim Dersi- Uçan Balık Ayla Çınaroğlu-2015-5-7 yaş.
58. Tıkırın Mavi Kış Masalı-Redhouse Hidz- Aysun Berktaý Özmen-2013-5+.
59. Tırtıl Teyze-Bilgi Çocuk-Mavisel Yener-2017-belirtilmemiş.
60. Tintin in Yavruları-Eksik Parça Yayınevi-Gülsüm Cengiz-2017-belirtilmemiş.
61. Top Ding Dız Dom Gong Cu Tak-Mavibulut Yayıncılık-Fatih Erdoğan-2016-3+ yaş.
62. Uçan Goril -Bilgi Çocuk-Mavisel Yener-2017-belirtilmemiş.
63. Uyurgezer Fil-Can Çocuk-Behiç Ak-2008-belirtilmemiş.
64. Üç Kedi Bir Canavar-YKY-Sara Şahinkanat-2018-belirtilmemiş.
65. Üç Kuzucuk Annem Pasta Yapacak-Uçan Balık-Ayla Çınaroğlu-2010-3-6 yaş.
66. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor-YKY-Sara Şahinkanat-2008-belirtilmemiş.
67. Yeni Komşumuz Komo-YKY-Yasemin Özer-2013-belirtilmemiş.